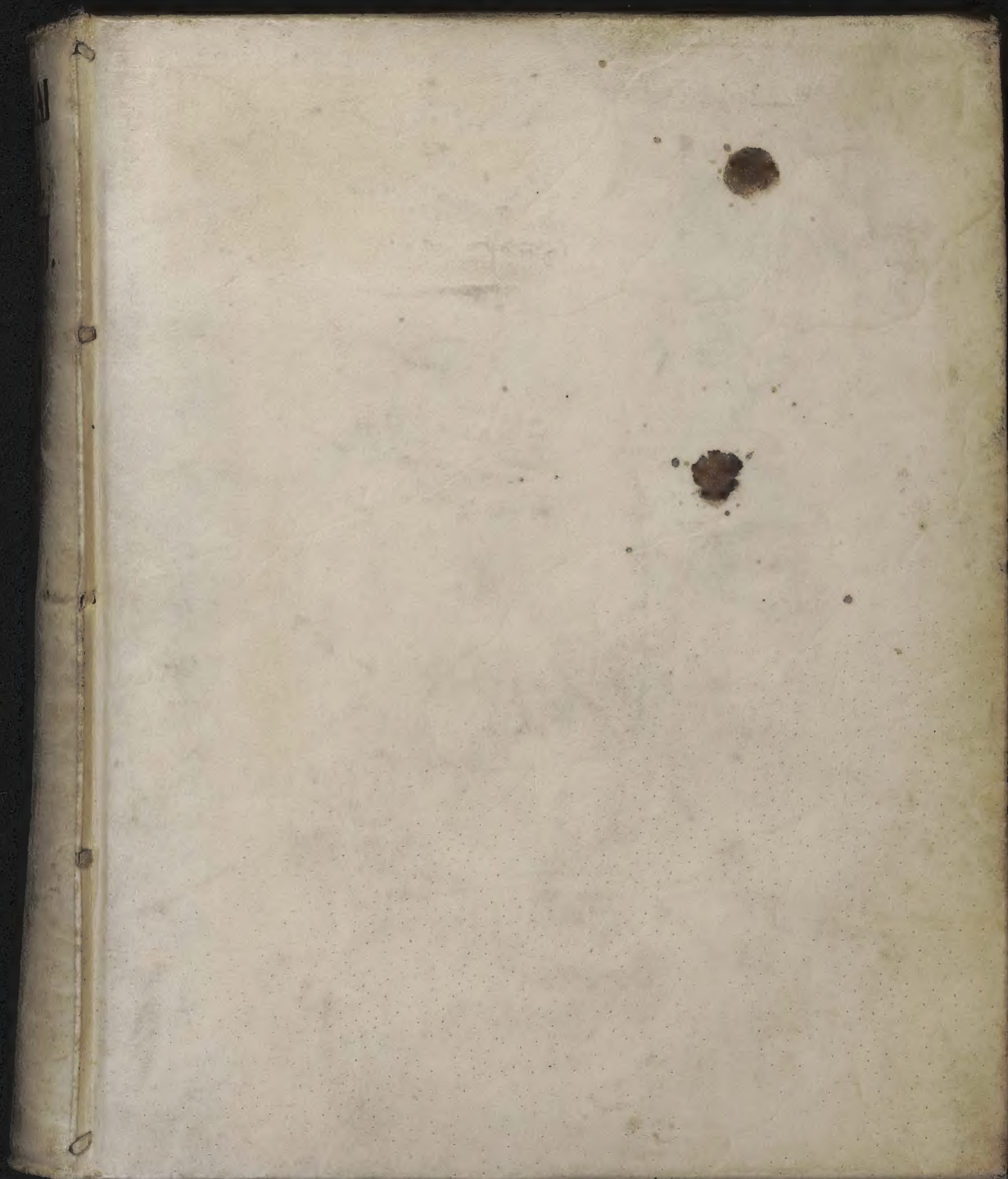



Vacandum Studiis.
Ex Bibliotheca
VALENTINI SCHLIEFF
Gedani

Henrici Nicolai.

1. Disputatio de Potentia in rebus.
2. Disp. de Synonymo et Paronymo.
3. Gymnasium Logicum.
4. Tractatus de Pace edit. 1641.
5. Genethlia sive Natalitia ed. 1642.
6. Delineatio Colloquii inter Valerianum Magnum, Capucinum et Henricum Nicolai.
7. Erklärung der Worte Eccles. IV. 4. secunda editio.
8. Anatome Papismi imprimis Jesuitici.
9. Nathanael Dilger Predigt bey der Leich-Begängniß Henrici Nicolai gehalten.

DE PANE.

Exercitatio IV.

De ulterioribus Panis divisionibus.

THESIS X.

SECTIONIS POSTERIORIS.

ITa definitio Mannæ *fuerit:* Causæ ejus, efficiens, *materia, forma, finis, ex* t. 6.7.8. *patent.* Affectiones *ejus sunt figura, color, sapor, quæ ex* t. 6.7. *patent.* Utilitas, *quæ & naturalis fuit, ut nutrimentum gratissimum exhiberet,* t. 8. *& ut quidam volunt, Medicinalis, ut laxare & convenienter purgare corpora potuerit, ut* Vallesius c.57. sac. Ph. *Quod incertum tamen, ut* t. 5. *tactum. Collectio ejus, mensura, & distributio. De quibus* Exod.16. v.16.18.22. *vide. De Mannâ* Prudentius in enchir. *hist. V. & N. Testament.* Panibus angelicis, inquit, albent tentoria patrum: Certa fides facti, tenet urceus aureus exin servatum Mannam.

II. *Sic* absolutè *Manna spectatum:* Respectivè *in Eo convenientia & discrepantia spectari possit.* Convenientia *ratione typica præfigurationis, quam ad quasdam res habuit, ut Evangelium, Christum, & Eucharistiam nostram.* Evangelium: *Nam ut Manna noviter à DEO suppeditatum, antè ignotum, solâ gratiâ DEI datum, omnibus communicatum, dulcissimum sapore, purissimum corpore, efficacissimum vigore & nutritione, impiis & ingratis Iudæis tandē tædiosum erat: Ita ista omnia quadrant in Evangelium.* V.Rom.16. v.25. 2. Tim.1. v.9.10. Matth.11. v.18. Psal 19. v.11 1.Pet.2. v.2. Rom.1. v.16. 1 Cor.1. v.18 23. *Iisdem ex causis & verbi divini in genere typus Manna esse potest.* Christum: *Nam ut Manna donum singulare à DEO paratum, ex materiâ singulari & incognitâ, admirabilis saporis, virtutis & efficaciæ, omnibus Israëlitis promiscuè concessum, & sufficiens cibus in*

bus in fame erat, figuræ rotundæ & minutæ, coloris purissimi, pilo tusum molaq; fractum cibum ministrabat: Ita hæc omnia spirituali analogiâ in Christum quadrant. Christus solâ DEI gratiâ hominibus datus, de cœlo conceptione ex Spir. S. Nativitate ex virgine mirabili productus, saporem, & dulcedinem, & vigorem spiritualem admirabilem habet; singulis hominibus quâ vim, meritum & intentionem Patris datur, & fidelibus & infidelibus, & Iudæis & Græcis, & gentilibus & Christianis; virtutis perfectissimæ & plenissimæ est, ut ex ejus plenitudine omnes gratiam pro gratiâ sumere valeamus: sine peccato, purissimus & innocentissimus est, ut dolus in ore ejus inventus non fuerit, nec peccatum noverit: passione & doloribus mortis in cruce contusus fuit, ut nos cibum potumq; spiritualem ex eo & pacem haberemus, Joh.6. & Esa. 53. *Prout latiùs in Theologicis hæc deduci solent.* Eucharistiam *Manna designat* partim *totaliter: Vt Manna donum gratiæ divinæ erat, beneficia DEI spiritualia figurabat, fide apprehendenda*, Joh.6. v.31.32. seq. *Peregrinantibus in deserto dabatur, ut ad terram promissam pervenirent, saporis dulcissimi & contradictionibus subjectum erat: Sic Eucharistia donum instituti divini; passionem mortemq; Christi memoriæ refert, & beneficia eâ parta universa fide vescentibus confert: viatoribus datur, nondum comprehensoribus; saporem spiritualem efficacissimum habet; & plenum Controversiarum in hoc Orbe mare est*: Partim *partialiter: Vt Manna cœleste corpus erat, cœlitùs datum & paratum: Sic in Eucharistiâ cœleste corpus Christi porrigitur vescentibus, quod cœlesti vi & paratum est, & communicatur. Ab aliis ultrà hæc convenientia extenditur.* Quidam *communionem sub unâ specie ex typo mannæ inter alia statuminant; ut Pontificiorum quidam.* Bellarm. l.4. D. Euch. c.22.24. Becanus p.3. T. Sch. tr.2. c.24. q.13. Wega in c.2. Apoc. com 3. l.4. Quidam *& transsubstantiationem in Eucharistiâ inde eliciunt*,

eliciunt, quòd Manna ſubſtantialiter immutatum credant, ut Valentia &Bozius t.7. *citati.* Alij *typicam corporis Christi in cœnâ præſentiã, ſimilemq́ noſtram manducationem cum manducatione Chriſti in mannâ Iſraëlitarum, & eſſentialem Sacramentorum V. & N. Teſtamenti quà Subſtantialia convenientiam inde deducunt. Vt* Calvin. l.4. Inſtit. c.18.20. Pareus in 1.Cor.10.v.3.4. Beza, Piſcator, & Toſſanus in h.l. *Omnia falsò & alienè à comparatione Mannæ, ut uberiùs in doctrinâ Euchariſtiæ & V. ac N. Teſtamenti doceri ſolet. Non omnia huc deduci poſſunt, cum non commentarium ſcribere ſit animus, ſed exercitationem.* Conf. t.3.4.

12. Diſcrepantia *Mannæ eſt, Tùm* ab Evangelio: *Manna corporeum qd & cibus corporeè ad hanc vitam animalem nutriens erat: Evangelium ſpirituale quid, & ſpiritualis cibus ad vitam æternam credentes nutriens eſt:* Tùm à Chriſto: *Manna cibus corporeus, non verus ille ſpiritualis, non à Cœlo propriè dicto, non toti mundo, ſed ſolis Iſraëlitis in deſerto, non in finem primò ſpiritualem, non vitam primò dare, aut amiſſam reſtituere potens erat: Sed Chriſtus verus cibus ſpiritualis, à proprio cœlo demiſſus, toti mundo ſuppeditatus, finis ſpiritualis ergò datus, vitam ſpiritualem & animalem tàm dare, quàm amiſſam reſtituere potens eſt:* Tùm ab Euchariſtiâ: *Manna non Sacramentum V.T. propriè dictum fuit, non promiſſionem ſpiritualis gratiæ Sacramentalis additam, non verum corpus Chriſti ſubſtantialiter unitum, non ſpiritualem obſignandi, fidem augendi, & conſequenter ad vitam æternam ducendi effectum habuit. Omnia hæc in Euchariſtiâ N. Teſtamenti, ut alibi docetur.*

13. *Fuit* Panis improprius prorsùs ſingularis: Quodammodò ſingularis *eſt, qui ope induſtriaq́ humanâ parari poteſt, ſed materiam formamq́ proprij panis non habet. Talis eſt panis Martius, ſaccarites, plantalis quidam & radicalis, & Piſcarius*

rius & carneus. Panis Martiꝰ, q & Mazapanis, Marcipanis, panis dulciarius, pasta regia, diamygdalatum, est panis improprius ex amygdalis, saccaro, aquâ rosaceâ, & medicis interdum additamentis paratus, vel voluptatis, vel Medicæ utilitatis gratiâ. Voluptatis, ut cum in conviviis, nuptiis, inter mensas secundas Marcipanes apponuntur. Medicæ utilitatis, cum vel viribus servandis, vel recuperandis adhibentur. Ita in atrophia, phtisi, hecticâ, pulmonum & pectoru affectibus vel pro purgationibus Marcipanes exhibentur. Exempla & descriptiones ap. D. Sennert. l. 5. inst. Med. p. 3. s. 3. c. 20. vide. Panis saccarites vel saccaratus duplex est. Vnus ex amygdalis, saccaro, vitellis ovorũ aliisq; ingredientibus sine farinæ ullius accessu voluptatis vel Medici finis gratiâ paratur. Alter ex similibꝰ, sed adjectâ farinâ triticeâ paratur. Prior prorsus est improprius, nihil n. materiæ veri panis habet. Posterior farinæ triticeæ aliqd mistũ habet. Quia tamen exiguũ id est, & à cæteris ingredientibꝰ ferè absorbetur, ut parum aut nihil farinæ inesse appareat, inter improprios panes simul referri meretur. Quamvis prior magis sit impropriꝰ. Exempla & usus ap. D. Senn. c. l. Quercet. c. l. p. 3. vide. Panis plantatis est panis impropriꝰ ex arboribꝰ, seminibus, aut leguminibus qbꝰdam, ut materiâ paratus, & ad consistentiam redactus vice panis adhibitꝰ. Sic in Insulâ Vendemao Sagu arbore utuntur ad panem, quæ arbor pani dedit nomen. Ligni frustum purgant à quibusdam quasi spinis, tundunt, & in pollinem redigunt. Hoc pane ad usum Nautarum parant commeatum. Scaliger ex. 158. s. 1. Montium Cemannorum populi vice panificii castaneis utuntur, & festis tantùm diebus panes ex frugibus usurpant. Goclen. tr. de luxu conviv. p. 189. Carangonori Indi ex oryzâ & palmæ fructibꝰ panes conficiunt. Id. p. 219. Indi panes ex frumento panico non absimili conficiunt: quod saxis manu agitatis pinsunt, panisq; inde confectus secundas apud eos obtinet. Qui ex juccæ radicibus coquitur, primarius est. Bruyerin. l. 5. d. cibis. c. 19. Panis multifariè & è milio fit: è panico

rariùs,

rariùs, *ait* Plin. l. 18. c. 7. *Apud Bearnenses & Armigniacos triplex panis ex milio paratur. In annona caritate etiam ex avenâ pauperes panes coquunt.* Quercetan. l. 2. diætet. c. 5. *Apud Americanos farina vices panis præstat.* Lerius nauig. Brasil. c. 18. *Bantamenses placentâ ex oryzâ confectâ loco panis utuntur.* Lundorp. T. 3. l. 3. Sleid. cont. *Turnatenses in Insulis Moluccanis panem ex ligno molli & friabili, quod malleo tusum farinam præbet, conficiunt.* Idem l. 6. *Alij varios panes habent.* V. Ziegler. in Americ. p. 51. 52. 150. 151. *Quidam magis ad proprios accedunt, alij magis recedunt. Ex fabâ etiam tentatus est panis, ut Plinius loqtur,* l. 18. c. 12. *Ex pisis similiter, ut constat.*

14. Panis radicalis, *qui ex radicibus in farinam redactis paratur. Talis Americanus in usu, qui ex radice, quam juccam vel chambi vocant, pane parato vescuntur.* Goclen. c. l. p. 217. *Populi quidam zona torridæ subjecti in terrâ Australi incognitâ ex triplici radicum genere; quarum maxima ibi est copia, panes conficiunt.* Hudson. in detect. freti ad Occas. l. 6. 1. Ziegl. c. l. p. 52. *In Indiâ Orientali radice Ipsiamech dictâ utuntur, ex cuj⁹ medullâ farinam conterunt, indeq; panes pinsunt, qui triticeorum saporem habere dicuntur.* D. Balduin. l. 2. Cas. Consc. c. 12. q. 8. *Vbi & panes illos pro veris & elementaribus habet, quòd materia eadem sit cum frumentaceo pane, indeq; in Cœnâ admitti posse censet. Quomodo &* Alstedius p. 5. Th. Polem. clas. 7. q. 4. *sentit, Aliiq; quondam concluserunt,* V. t. 34. *Quod tamen vix verisimile videtur, cum farina frumentacea, & farina ex medullâ radicis parata, omninò materiâ differant, cum frumentum & medulla radicis omninò diversæ sint materiæ. Vnde alij negant in panibus non veris (& sub his sine dubio tales, quos radicales vocamus, comprehendunt,) licere administrare nobis Eucharistiam.* D. Weber. d. Cœnâ c. 3. f. 10. § 3. D. Dietericus in Catech. d. Coen. dom. *apertè negat, panem*

radicalem & piscarium adhibendum, quòd nulla necessitas Institutionem Christi queat evertere. *Idem* D. Winckelmannus T. 1. Gies. d. 5. t. 50. *facit. Simile quid ap.* D. Grauverum Præf. absurdor. p. 4. *invenies. Sunt tales panes impropriè dicti: Vt* f. 1. t. 10. *dictum, eoq; Cœnæ usui non satis accommodi.* Panis piscarius *est, qui ex piscium carne contusâ conficitur. Ita in Norvegiâ & aliis locis caro magnorum piscium, ut asellorum, sole siccata & in pulverem tusa pro farre est, ex quo panes conficiunt.* Heidfeld. c. 10. Sphyng. *Apud Ichtyophagos pisces similiter locum panum præstant, & pro illis usurpantur.* V. ex. 1. t. 12. Ziegler. c. l. p. 23. *Idem in Islandiâ olim factum Geographi testantur.* Panis Carneus *ex carnibus assis, infumatis & siccatis fit, ut ap. Americanos, Tuppin Imbas,* V. Ziegl. c. l. p. 134.

15. *Fuit panis improprius* corporeus, *qui massâ inanimatâ constat: Sequitur improprius* spiritualis, *qui in se panis aut massâ inanimata non est, sed nomen panis spirituali sensu ob mysticam ad panem analogiam obtinet. Talis panis est Christus, verbum DEI cùm in genere tùm specie spectatum, & homo fidelis.* Christus *dicitur panis vel verus,* Joh. 6. v. 32. *vel vivus,* v. 51. *vel vita.* v. 35. 48. *vel DEI.* v. 33. *vel de cælo descendens,* v. 33. 50. 51. 58. *vel vitam mundo dans,* v. 33. 51. *& mannæ Israelitarum comparatur, ac præfertur.* v. 32. 49. 58. *Panis vocatur Christus:* 1. Ut *panis necessarium homini est alimentum: Sic Christus fidelibus necessarius est cibus spiritualis, sine cujus esu vitam æternam habere non possunt.* Joh. 6. v. 53. 54. 2. Ut *panis super alios cibos mirificè confortat hominem, robusto vires servando & intendendo, infirmo novas conciliando: Sic caro Christi spiritualiter mirificè confirmat vires fidelium, incredulis novas conciliat, excitando fidem & spiritualem agnitionem DEI & Christi, sicq; intellectum illuminando, totumq; veterem hominem regenerando.* 3. Ut *panis appetitus primus homini insidet, ultimus amittitur: Sic fi-*

delibus primus est Spiritualis Christi & beneficiorum ejus appetitus, ultimus, qui amittatur. Cessant enim fideles esse aut manere, isto amisso. 4. Ut *panis nullum subit fastidium, quamvis quotidiè usurpetur : Sic Christi nullum apud credentes tædium, cùm quotidiè spiritualiter ejus merito & beneficiis reficiantur.* 5. Ut *panis artificio quodam & labore paratur : Sic Christus singulari DEI gratiâ suppeditatur, & nonnisi demisis, obedientibus, petentibus & inquirentibus acquiritur.* Conf. Sap. 1. v. 4. c. 6. v. 13. Luc. 11. v. 13. Matth. 7. v. 7. Jacob. 1. v. 5. 6. Ut *panis subigitur, coquitur, maturatur, frangitur : Sic Christus variis passionibus in vitâ, ad ultimum morte acerbissimâ laceratus fuit.* 7. Ut *panis esse humanum conservat: Sic Christi caro esse credentium, in quantum credentes sunt.* 8. Ut *panis etiam odore quidam ad tempus se sustentârunt : Ita fide etiam exiguâ & imbecilli fideles servari possunt.* Marc. 9. v. 24. Joh. 12. v. 42. 9. Ut *panis variis hominum abusibus subjacet,* V. lect. 1. t. 34. *Sic panis vitæ, Christus variis impiorum & hæreticorũ profanationibus subesse cogitur. Alij naturas in eo negant: alij discerpunt: alij confundunt: alij officium, meritum, efficaciam ejus negant: alij veritatem corporis post ascensionem servasse negant: alij blasphemiis eum proscindunt, ut Iulianus Apostata & alij gentilium: alij membra ejus spiritualia immaniter persequuntur, ut gentilium Imperatorum quidam, Turcæ, Judæi, infideles, alij. Manna cur Christus comparetur,* t. 10. *ex parte tactum.*

16. Cujus naturæ respectu Christus panis vitæ dicatur, *hic quæri queat? Photiniani ad solam humanitatem referunt.* Ostorod. c. 16. Instit. n. 1. 2. *Et explicatur quidem* Joh. 6. v. 51. *panis de carne Christi: sed non apparet exclusiva vox, de solâ carne accipiendum esse. Pronomen enim personæ, Ego, aliquoties repetitũ,* v. 35. 38. 48. 51. *& pronomen Me,* v. 35. 47. 57. *nomina suppositi & personæ sunt, non naturæ, notantq; personam*

totam

totam θεάνθρωπον, in quâ & humanitas subsistit & divinitas. Cumq́ non in λόγῳ ἐνσάρκῳ Divinitas subsistat citra vel extra humanitatem, nec Persona Christi incarnata sine humanâ naturâ censeatur, rectè in communionem panis vitæ & ipsa humanitas Christi devenit, unde & ea expressè panis ille dicitur, Joh. 6. v. 51. Sed inde divinitatem excludi non posse patet 1. Suppositi unitate & compositione. Suppositum totum est panis ille vitæ, ut ante ostensum. Totum autem suppositum non est sine divinitate. Et consequenter, sine quo suppositum totum non est, illud ad esse istud panis vitæ simul requiritur. 2. Officij qualitate. Panem vitæ esse & vitam mundo dare ad officium Christi pertinet, V. Jo. 6. v. 39. 57. Sed quæ officium ejus concernunt, secundùm utramq́ Naturam Christo tribuuntur, Vt esse mediatorem, servatorem, sacerdotem, Regem, Mori pro mundi vitâ, servare electos in salutem, &c. Vitam enim dare sola humanitas vi naturæ suæ non poterat: & vitam moriendo mundo promereri sola divinitas non poterat, quia impatibilis, immortalis, & immutabilis. Requirebatur ergo & humana divinitas, & divina humanitas, ut illud ἀποτέλεσμα, Mundo vitam dare, Christo attribueretur. Secundùm utramq́ ergò naturam etiam ei adscribendum. 3. Efficaciæ realitate. Panem vitæ esse, qui vitam mundo det, ex proprietate suæ naturæ nulla humanitas habere potest, requirit enim hoc vim infinitam & divinam, mundũ vivificare, quam ex se nulla humanitas habet. E. nec Christi humanitas ex naturâ suâ hoc habet. E. ex alio quodam: quod aliud hic nihil est, nisi unita divinitas, per quam caro Christi ipsius filij DEI caro est, qui author vitæ est. Act 3. v. 15. Joh. 14 v 6. Et sic à pane vitæ divinitas Christi excludi nequit. Cumq́ & caro Christi sit panis vitæ, qui de cœlo descendit, fanatici inde carnem Christi in cœlo formatam, indeq́ in uterum Mariæ delapsam esse ajunt, adeoq́ diversæ eam à nostrâ substantiæ esse sentiunt. Quorum nihil

ex hoc

ex hoc textu sequi, & sententiam ipsam in se inconcinnam ac fanaticam esse alio loco, volente Domino, apertè probaturus sum.

17. Verbum DEI *est panis spiritualis hominem spiritualiter reficiens, & in finem spiritualem, vitam æternam, perficiens. Estq́ verbum DEI panis spiritualis* & in genere *secundū V. & N. Testamentum :* & in specie *secundùm Evangelium. In genere verbum DEI seu doctrina cœlestis dicitur panis,* Prov. 9. v. 5. *ob nutritionis necessitatem, validitatem, nobilitatem, jucunditatem, & perennitatem.* Ut Panis *homini necessarius, Vniversalis & firmissimus, præstantissimus, jucundissimus & constantissimus est cibus, omnem famem satians: Sic divina sapientia scripturâ sacrâ comprehensa homini fideli cibus necessarius, universalis, jucundissimus, firmissimus, & constantissimus. Ibi spiritualis fames & divitiarum, & voluptatum, & honorum satiatur. Ibi avarus veras invenit divitias, delitiosus jucunditates, superbus honores.* Ut *panis mirificè instaurat vires amissas, & lapsantes confirmat : Sic verbum DEI miro solatio explicat lugentes, erigit lapsantes, renovat desperantes.* Ut *furtivi panes grati quidem sunt palato, sed noxam ferunt. & alimentum inutile ac insalubre.* Prov. 20. v. 17. *Ita in spirituali solatio & cognitione quidquid ex civili sapientiâ præter verbum DEI delibatur & comportatur, speciem valoris habet, adjumenti solidi nihil aut parum : Et civilia spiritualibus temere ingesta magis adversùs DEum armant, quàm informant. Vnde Philosophos patriarchas hæreticorum dixit Tertullianus.* V. dec. 1. d. 10. t. 19. *Vt panis debili stomacho nimiùm ingestus nocivus est, & morbos parit, quia validum nimis nutrimentum suppeditat : Ita si legem nimis apud contrita corda urgeamus, noxam inferimus, & conscientias infirmas ad desperandum adigimus, quas solatio Evangelico deberemus erigere. Apud alios verbum DEI, quos salvare debebat, corrumpitur, & odor mortis ad mortē fit* V. 1. Petr. 2.

 v. 8. Ut

v. 8. Ut panis stomacho concoquendus est, si alimoniam præstare debeat; Crudus enim innatat, & stomacho oneri est: Ita verbi divini sententias jugi meditatione coquere velut oportet, & in succum ac salutarem usum redigere. Deut.6.v.6.7.c.17.v.19. Nihil enim meditantibus & crudis hominibus sine sale & succo esse videntur, quæ acriori meditatione percocta succosa & suavissima eveniunt. V. eleganter Rad. Flaviacensem l 17. in Leviticum, c.5. Ut variis abusibus pravorum hominum præstantissimus ille cibus, panis, subjacet: Sic verbum DEI variis impiorum corrumpentibus, quibusdam illud falsantibus & detorquentibus, aliis ad Magica & incantationes abutentibus, aliis irreverenter tractantibus. Ut invento pane quidam glandibus victitare malunt: Sic proposito revelatoque verbo DEI multi illud contemnentes siliquis, superstitionibus ac mendaciis hominum pasci malunt, quàm purissimo illo spirituali frumento. Ut Judæi, Maometistæ Pontificii, hæretici. Ut multi panem terunt & comedunt, sed nihil fere inde juvantur, nec spiritus indipiscuntur, nec vires, quia malè digerunt: Sic multi verbum DEI tractant, legunt, audiunt, sed nihil inde juvantur, quia corde non puro aut facili recipiunt ac perficiunt. V. Matth.13.v.18.19. seq. Ut panis in sudore vultus comedi jubetur. Gen.3.v.19. Sic multo sudore, vigiliis, & attentione scriptura tractanda, consideranda, ruminanda, ut salutarem alimoniam inde trahamus. Apud Pimenionem abbatem quidam conquesti, quòd verbum DEI complecti nequirent, etsi magno ejus desiderio tenerentur; responsum acceperunt: Mollis est natura aquæ, lapidum durities ingens: dum tamen gutta[illegible]em decidit, tandem eum perforat. Sic verbum DEI sedulo [illegible] frequenter tractatum tandem corda emolliet, ut ejus suavitatem [illegible] percipiat. Heidfeld. c.10. Sphy. Ut panis vires suggerit ut erecti incedere & supera spectare queamus: Sic verbum DEI spirituales vires dat, ut cælum meditari, & ad supera conscendere

tendere queamus, ubi Chriſtus eſt. Coloſs.2.v.1. Ut *panis efficaciam & actum primum nutriendi confortandiq; habet, etiam ſi in uſum non ſumatur, etiamſi actu ſecundo apud omnes non nutriat, ob indiſpoſitionem ſubjectorum: Ita verbum DEI ratione ſignificatorum dogmatum, non ſignificantium ſignorum, actu primo ex vi Spiritus ſancti conjunctâ & liberâ DEI ordinatione eſt efficax ad convertendum, illuminandum, regenerandum, etſi vel actu ſecundo non adhibeatur, vel adhibitum actualem operationem ob reſiſtentiam ſubjectorum non aſſequatur.* Conf. Act.7. v.51. Rom.3.v.3.4. Pulcrè Auguſtinus tr.27. in Johan. *Intellexiſti ſpiritualiter verba DEI? Spiritus & vita ſunt?* Intellexiſti carnaliter? Etiam ſic illa Spiritus & vita ſunt, ſed TIBI non ſunt. Ut *materia panis, frumentum, ex vili terrâ creſcit: Sic ſcripturæ arcana ſæpè viliſſimi mundo homines & nôrunt, & aliis pandunt. Sic inter Prophetas quidam, Apoſtoli fere omnes viliſſimi fuerunt.*

18. In ſpecie *panis ſpiritualis eſt altera generalis verbi divini pars*, Evangelium. Ut *panis ſuccum utiliſſimum eſurienti & ſuaviſſimum tribuit: Sic Evangelium conſolationem efficaciſſimam contritis ſuppeditat* Ut *pane ad luxuriam vel Magiam quidam abutuntur: Sic doctrinâ Evangelij ad liberiùs peccandum*. Rom 3.v.8. Ut *panis cum vires ſervare debeat, quibusdam ex abuſu imbecillitates & morbos conciliat: Sic Evangelium in ſalutem datum quibusdam odor mortis ad mortem, & lapis offendiculi evadit*. 1.Cor 1.v.23. 2.Cor.2.v.16. 1.Petr.2.v.8. Ut *panis varios in Medicinâ uſus habet*, V. ſect.1.t.26. & 2. t.12. *Sic Evangelium ſalutares in Theologiâ. Mollit, convertit, juſtificat, ſolatur, erigit, confortat, ſanat, lætificat, à peccatis liberat, DEI gratiam conciliat, & hominem æternùm beatum facit.* Ut *panis Univerſalis & communiſſimus hominibus: Sic Evangelium revelatio omnes concernens omnib9q; annuntiata eſt.* Matt. 28.v.19.

28. v. 19. Psal. 19. v. 3. 4. Rom. 10. v. 18. Coloss. 1. v. 13. *Ut panem saepè indigni capiunt, qui glandib. & siliquis potiùs pascendi: Sic Evangelium saepè indigni & ingrati audiunt.* Act. 13. v. 45. 46. *Digni, qui minas & terrores meros sentirent.* Homo fidelis *dicitur panis spiritualis, quòd multâ cruce velut subigatur, paretur, coquatur, torreatur, ut purus DEO suo panis evadat. Sic* Ignatius *bestiis objiciendus frumentum Christi se dicebat, dentibus bestiarum commoliendum, ut purus Christo panis inveniretur.* Heidfeld. Sphyng. c. 9.

19. *Satis de pane impropriè dicto, corporali & spirituali:* Propriè dictus panis est, qui materiâ & formâ veri panis constat, *adeoq́; definitionem* d. 1. c. 5. *traditam participat. Hic* vel est azymus, *infermentatus, & rarior:* vel fermentatus *& usitatior. Azymus & infermentatus est, qui ex farinâ & aquâ sine ullius fermenti admistione subigitur ac paratur. Dicitur & nebula ap.* Medicos. V. D. Sennert. p. 1059. Inst. *A Nicandro Colophonio* ἄσαρος, *vel ut aliis, paratus dictus.* V. Athenaeum l. 3. dip. c. 15. *Aliis apopyria vocatur, ut* l. 6. Pollux *notat. Estq́;* vel *Veteris*, vel *Novi Testamenti. Veteris, panis azymus paschatis est, panis propositionis, & panis sacrificiorum.* Panis paschatis *est panis azymus in Paschatis festo per 7. dies à Judaeis in memoriam eductionis ex Aegypto manducari à DEO jussus.* Exod. 12. v. 15. 18. 19. c. 13. v. 6. 7. c. 23. v. 15. c. 34. v. 18. Levit. 23. v. 6. 7. Deut. 16. v. 3. 4. Panis propositionis *est panis azymus, singulis septimanis in duodenario numero certae mensae in tabernaculo foederis in conspectum DEI à sacerdotibus imponi tandemq́; comedi mandato DEI peculiari jussus, ut DEI recordarentur.* Exod. 25. v. 30. Lev. 24. v. 5. 6. 7. 1. Sam. 21. v. 6. *Dicitur & panis facierum, quia semper quasi faciei DEI expositus jacebat. Spiritualiter signavit* & *Christum, qui spiritualis noster panis, & quotidiè faciei DEI conspicuus est, interpellans pro nobis.* Rom. 8. v. 34. 1. Joh.

1. Joh 2. v.1. *Et Eucharistiam nostram, quâ utentes mortis Domini recordari, eamq; annuntiare jubemur,* 1 Cor.11.v.26. *Veluti Judæi per panes propositionis DEI meminisse debebant. Papistæ communionem sub unâ specie hinc deducunt.* V. Bellarm.l.4.d. Euch.c.22. & 24. *Sed adeò hinc ea non sequitur, ac nec ex Mannâ veterum sequitur.* V.t.10. *Et aliàs Theologia typica non est argumentativa, nisi praeuntem & applicantem Spiritum S. in Scripturis habeat:* Et *cognitionem nostram ac subtilitatem cogitationum, quâ ut simila conspersa igne ad consistentiam deducitur: sic bona mens à dispersione superfluarum cogitationum divinæ caritatis coagulo in unum redacta & assiduæ meditationis igne decocta robur virtutis acquirit. Mente enim coquitur, quidquid subtiliùs cogitatur. Itemq; Apostolos, qui etiam 12. numero fuerunt, ut panes propositionum. Prout figurationes has latiùs deducit* Radul. Flaviacensis l. 17. in Levit. c. 5. *Quidam ex Rabbinis Christianus factus 12. Signa Zodiaci mysticè eos notasse ait.* Philipp du Aquin. in explic. tabernaculi *Gallicè scriptâ.* c. 7. p. 12. 13. *Etiam 12. tribus Israëlis signare debuerunt, quæ in peculium lectæ DEO, semper conspectui ejus expositæ erant, ut eas duceret, servaret, foveret, & tueretur. Ideò 12. esse jubebantur.* Conf. Lev 24. v 7.8. c.26. v.11.12. seq. Alij *& opera misericordiæ signavisse dicunt, quæ semper in conspectu DEI esse debent, i. e. semper & paratissimè à nobis exerceri, in honorem & complacentiam DEI, non hominum plausum: & 12. numero exerceri, i.e. per totum annum, 12. mensibus constantem, ut nullo non tempore ad benefaciendum pauperib. & gratificandum voluntati DEI paratissimus. Quam adumbrationem persequentem Vide* Riberam l.2. de Templ. c.11. *Panis sacrificiorum est panis azymus in sacrificiis V.T. donativis, Eucharisticis, libatoriis, aut consecrativis à DEO adhiberi jussus.* Levit. 2. v. 4. 5. c.6. v 16. 17. c.7. v.12.13. Exod.29. v.1.2. 23. *De hoc* lect.1. t. 34. [illegible]

 20. *Quæ-*

20. *Quæruntur de pane azymo aliqua.* 1. An verus panis sit? *Hoc negârunt olim Græci quidam, ut Michaël Constantinopolitanus Episcopus & Nicetas ap.* Cent. Magd. C. 11. c. 8. Euthymius in c. 26. Matth. *Alÿ* ap. Anshelmum l. d. azym: Jeremias Patr. Constantinopolitanus in Cens. Conf. Luth. c. 10. *Quod ἄρτος ab αἴρω tollo dicatur; quòd fermento attolli debeat. Hoc non azymo conveniat. Reformatorum nonnulli aliiq; etiam iniquiores illi sunt, qui in nostrâ Eucharistiâ adhibetur, ut c. 26. dicam. Sed verum panem esse patet.* 1 Quia *definitio panis* sect. 1. c. 5. *tradita ei competit. Habet enim & materiam & formam, & effecta & finem veri panis. Fermento subigi ad generalem panis essentiam & definitionem non pertinet; sed specialem panis rationem facit, salvâ generali. Sic cibos salsos ab insulsis, amaros ab dulcibus, non totis speciebus, sed accidentariis discriminibus differre dicimus. Tale discrimen & panis fermentati & azymi est.* 2. Quia *Scriptura panem sæpiùs & expressè vocat, cùm in V. T. ut c. 19. adductum, tùm in Novo. Sic cum Emaunticis Christus panem comedit, ejusq; fractione eum agnoverunt.* Luc. 24. v. 30. 31. *Sed is azymus fuit, quia intra 7. dies paschatis, qb⁹ azyma comedenda erant, ista apparitio cõtigit.* v. 1. 13. 3. Quia *etiam prophani authores, cum panum propria genera numerant, azymum inter eos referunt. Tryphon Alexandrinus ap.* Athenæ. l. 3. c. 15. *Inter panes recenset, fermentatum, non fermentatum, similagineum, alicarium, furfuraceum, &c. Idem facit* Plinius l. 18. c. 11. & Cœlius Rhodiginus l. 9. c. 16. *Ex Græcis Patribus* Theodoretus in c. 10. Dani. v. 4. *ridet eos, qui azymum negant esse panem. Quòd ab tollendo Græcis panis dicitur, non præcisè hanc tollendi per fermentum speciem infert, cum & à tollendo in mensam dictus esse queat: item q; elevando naturam nostram nutriendo, & augendo corpora nostra. Sic Artus Messapiorum Rex ap.* Thucydidem l. 3. *non à sustollendo per fermen-*

men-

mentum, sed alio dictus. Et ipse azymus Evangelistis ἄρτος *dictus.* Luc.24. v.30. *Qui tamen fermento non elatus. Feriis n. paschalibus iter illud Emaunticum occupatum, quib. azymis vesci per legem jubebantur. Et Hebraeis nomen nō à tollendo, sed vescendo habet.* V. sect. 1 t. 4.

21. 2. An panis azymus sanitati commodus? Galen. 1. d. alim *panem fermento planè carentem nemini esse accommodum scripsit. Sed* Celsus l 2. c. 24. 25. *panem sine fermento inter res stomacho idoneas posuit, fermentatū inter alienas; &* c. 28. *facile hunc intùs corrumpi, illum difficiliùs, ait. Conciliari haec inter se possunt, quòd* Galenus *de pane ut alimento locutus fuerit,* Celsus *de eo, ut medicamento. Conducere stomacho ait azymum, quia ut* c. 30. *testatur, adstringentis est facultatis. Adstringentia aut. inter medicamenta sunt* εὐστόμαχα, *quia roborantia. Sic rubi fructus inter adstringentia juvare concedit Galenus, ut medicamenta,* l. 2. d. alim: *sed obesse capiti et stomacho, ut alimenta: Aliud n. est, alimentorum, aliud, medicamentorum vires describere. Ita ipse* Celsus c. 25. *multa bona esse, ut medicamenta ait, quae mala, ut alimenta. Sic acida* εὐστόμαχα *ait, sed ut medicamina,* c. 25. *Ut alimenta inter res mali succi reponit. Ita cum fermentatum malum stomacho dixit, de eo, ut medicamento locutus est. Rara n. & spongiosa robur ventriculi laxant, ut lac, caseus: quae tamen satis boni succi, ut alimenta. Communis sententia azymum inter insalubria habet, ut ex* Abulensi in Exod. 12. q. 11. & Deut. 16. Hippocrate l. d. diaeta *& Galeni in eos commentariis aliisq; patet.* Plinius l. 18. c. 11. *Validiora corpora fermentato pane nutrita ait:* & l 22. c 25. *cum panem innumeras pene medicinas continere dixit, ad omnia fermentatum, qui vocetur autopyros, utiliorem esse dicit.* V. s. 1. t. 26.

22. Galenum ex 1 d. fac. alim. *quidam allegant, quòd azymum salubriorem dicat fermentato, quod facilioris sit concoctionis, O-*

nis. Operosè hæc oppugnat Montanus quidam c. D. Behm. p. 54. *adductis authoritatibus ex Galeno, Plinio, Brujerino, Placotomo, & universo Medicorum grege, in contrarium, qui difficilem & insalubrem concoctionem ei tribuant. Sed nullâ hîc operosâ probatione opus. Non ea res ut articulus fidei defenditur: nec massa nostra azyma in Eucharistiâ administrata, tantâ quantitate suppeditatur, ut difficilem concoctionem aut insalubrem succum magnoperè generare queat. Satis nobis est, à vero pane excludi non debere, quod* c. 20. *firmatum. De salubritate aut insalubritate litigare in Cœnâ nihil attinet, ubi pro cibo mentis, non ventris suppeditatur; Et perceptio Eucharistiæ non in quantitate, sed veritate consistat, ut rectè quondam* Emissenus. *Nisi & de electione vini operosè contendere aggrediaris ob guttas quasdam potanti in Cœnâ ministratas, cum aliud alio vino salubrius esse non ignoremus. Si Galenus azymum salubrem habet, de eo, ut medicamento, agit. Ita* Serarius *se ex Medico audiisse refert, qui verno tempore & iter facientibus utilem azymum dixerit, quòd acria tùm obesse soleant, dulcia prodesse. in* c. 5. Josuæ, q. 34. n. 2. *Et Plinius in lassitudine sitiq; homines ad iram proniores dicit: Sed hanc animi asperitatem dulciore succo mitigari.* l. 22. c. 24. Galenus *ipse* c. 1. *festis diebus usurpatum fuisse docet. Porrò, inquit, qui fermento omni caret, nemini prorsùs est accommodus. Quòd si caseï aliquid insuper addatur, ut rustici apud nos festis diebus apprarare solent, eosq; panes ipsi vocant ἀζύμασ &c. Festos enim dies epulis exhilarari fas est: At azymus panis dulciarius est: & inter πέμματα seu bellaria enumeratus à Græcis, ut* Lar[illegible]us l. 1. ep. Medicin. ep. 65. *demonstrat. Inter communia & quotidiana alimenta insalubris habetur Galeno* c. 1. &. 7. d. rat. med. *Lentosus enim, viscidus, glutinosus est; fermento admisto digeritur, subtiliatur, & lentorem deponit. Unde in fermentando pane potiùs in ex-*

cessu

cessu peccare præcipiunt diætetici, quàm defectu, cumprimis si ex trimestri tritico aut recenti panis paretur: plus enim in illis est glutinositatis. Excessus *enim fermenti incommodi plus non apportat, quàm minorem alimoniam ex nimiâ raritate, & celeriorem alimenti dissipationem, quæ frequentiore panis sumptione facilè compensari queunt. At fermenti defectus cruditatem in stomacho, descensum tardum, meatuum propè omnium infarctionem & obstructionem generat, undè morbi tandem gravissimi exsurgunt. Gymnasticis tamen panem sine fermento & non admodùm probè assatum ac carnem suillam aptissima esse asserit* Galen. 1. d. alim. fal.

23. 3. Si sanitati incommodus azymus, Cur à DEO præceptus, & quidem per 7. dies continuos? *Iudæi hodierni azyma Paschalia non per 7. sed 8. dies comedunt, & fermento abstinent. Rogatiq; cur ita agant, causam prætendunt, quòd ignorent, quando verè Neomenia Paschalis incipiat. Ne porrò aberrent, duos dies paschales se observare, ut si unus fortè non sit, alter verus Neomeniæ dies sit. Rationes continuationis variæ esse queunt.* 1. Ut *admonerētur Iudæi in perpetuum festini egressus ex Ægypto, quo nec tantum tempus relictum fuit, ut massam fermentare potuerint, quod facere fortassè destinaverant. Fermentatio enim lenta ac morosa est, & à festinantibus aliena.* Exod. 12. v. 17. 34. c. 13. v. 3. 8. 9. Deut. 16. v. 3. 4. 2. Ut *pane insipido & insulso apertiùs recordarentur posteri Iudæorum duræ captivitatis Ægyptiacæ patrum suorum, quâ per secula aliquot sævissimè pressi erant. Vnde & panis afflictionis vocatur.* Deut. 16. v. 3. *Non solùm, quòd signum afflictionis in Ægypto perpessæ fuerit: sed & quòd isti significationi ex insitâ vi ac naturâ accommodatissimus, ut qui insipido sapore afflictionem in vescentibus velut reipsâ novaret, ac molestiam corporibus exhiberet: Sicq; efficaciùs miser majorum suorum status ipsis repræsentare-*

xeretur. Vivacior enim memoria sensu & experimento ipso expressa est. Unde hodierni Iudaei, cum in paschate azyma domesticis distribuunt, panem afflictionis s. miseriae vocant, quem patres sui in terrâ Ægypti comederint. Et pistores, si qua in mactride farina massa conglobata remanserit, per contemptum, quòd gravis, insipida & noxia sit, Matz/ *vel* Matzkuchen *vocant. Sic enim azyma Iudaica ab illis vocantur.* 3. Ut *intelligerent, religioni ac virtutibus, quibus DEO servitur, cedere debere non supervacua tantùm, ut delitias, sumptuositates, corporis curas: sed & valetudinem ipsam, hujusq́; vel tuendae vel servandae studium: animoq́; ita DEO se adducere suescerent, ut & corpus negligentius haberent, & nauseabundo insipidoq́; pane fastidium velut experirentur. Sic & coturnices in cibum illis datae* Num. 11. v. 31. *ut per talem escam subministratam etiam à necessariâ concupiscentiâ avertendum esse docerentur, ut* Sap. 16. v. 3. *dicitur. Coturnicum n. caro insalubris vulgò creditur, omniumq́; avium carnes malitiâ superare, quae spasmum & morbum Herculeum, putredines ac vitiosos humores in corpore gignere posset. Unde* Fracastorius l. 2. d. morb. Gall. Viteturq́; gravi coturnix tarda saginâ, *inquit. Quidam veratro, helleboro, aliisq́; venenatis seminibus coturnices gaudere & vesci sentiunt, unde spasmum & distensiones musculorum in utentibus conciliant. A quibus tamen dissentit* Aldrovandus l. 13. Ornith. c. 22. *Qui hic videri potest.* 4. Ut *monerentur, quia azymus purior sincerior q́; apud omnes, tàm Iudaeos, quàm gentiles, habitus est, & in sacris adhibitus, adeoq́; est simplex, ut nulla ne accidentali quidem corruptione corruptus sit, depressus semper & humilis, nullo fermento intumescens, seseq́; efferens; ab omni inquinamento carnis & spiritus per dies festos severiùs abstinendum, mentemq́; firmius in DEO patre & creatore defigendam esse. Unde & Paulus metaphoram pro puritate mentis*

ab

ab azymis sumit, impuritate ab fermento. 1. Cor. 5. v. 7. 8. *Quod Syrus fermentum amaroris vel absynthij vertit: Ita simplicitati, sinceritati, demissioni, humilitati, suavitati, studendum esse notent.* 5. Ut *potestatis divinæ tot miraculis ostensæ admonerentur, scirentq́; illum, qui azymorum usum per 7. dies jussisset, etiam contra Naturam ab omni violandæ valetudinis casu liberos se præstare posse, utcunq́; per naturam sui sanitati incommodus iste panis sit. Sicq́; miraculosam sui conservationem eò attentiùs meditarentur, firmiusq́; potestate DEI sibi semper præsentis niterentur, cum Natura omnia in contrarium obverteret. Sic aquas fixerat DEUS, naturâ sui fluunt: Solem stiterat, qui naturâ movetur: muros Urbium deturbârat, qui immotè fundati: aves & panes ex nubibus ministrârat, qui per naturam nihil horum suppeditant. Ita DEO Hebræorum præsente nihil sibi nocere posse confidere docebantur.*

24 4. An semper & solus azymus panis Judæis in usu, an & fermentato quandoq; usi? *Prius Tacitus ipsis tribuit* 5. histor. c. 1. *Raptarum frugum argumentum, ait, panis Iudaicus nullo fermento detinetur. Contrarium ostēdit* partim *Scriptura, fermento ipsos uti insinuans.* Exod. 13. v. 7. c. 23. v. 8. Deut. 16. v. 4. Levit. 6. v. 17. Amos 4. v. 5. Partim *hodierna Iudæorum experientia, pane fermentato frequenter utentium. In Taciti illo libro pleraq́; de Iudæis falsa, & criminationes sunt, ut ex plerisq́;, quæ ibi de Mose, origine gentis, cultu, religione, narrat, novimus, quorum diversa & interdum opposita ex sacris apertè cognita habemus. Et in istis verbis duplex falsitas. Et quòd fruges rapuisse à legitimis possessoribus ait, de quo nihil in sacris habemus: Et quòd panem Iudaicum in genere non fermento detineri scribit. Cum nec universus panis sine fermento sit, sed in paschate tantùm comedendus: Nec semper sine fermento sit, sed in paschatis & sacrificiorum tempore tantùm.* 5. Cur panis azymus Venerem

 excitat?

excitat? Ita Græcorum est sententia, ut Didymi l. 2. Geop. c.31. qui in universum panes absq́ fermento factos efficacissimos ad Venerem esse ait. Ratio est, vel quia viscositas & crassities frumenti in flatum vertitur, qui pruritum conciliat: vel quia plurimum nutrit, præsertim corpora valida ac robusta, & sic multum excrementi conciliat, quale est semen: Vel quia spirituosus existit à tritici spiritibus, qui inter se fortiter uniti ob lentositatem panis non dissipantur, nisi in secundâ coctione, quæ in corpore edentis fit, unde resolutus multum spirituum suppeditat, qui membra distendunt, & pruritum Venerium suggerunt: Vel quia succum Melancholicum & atrobilarium generat, qui flatulentus est, & subjecta distendit, siq́ secerni cupit, & ad Venerem irritat. Unde ab utraq́ bile quidam libidinem arcessunt, & flavâ, quia acris & mordax est: & atrâ, quia spuma & flatus plurimum in eâ est. Unde Aristoteles Melancholicos salaciores esse disputat, quòd flatu abundent, & semen decessio flatus sit, quem purgari sæpè tales appetant: s. 4. Probl. 31. Confer & s. 30. q. 1. Intelligendumq́ illud & de naturali Melancholiâ, quæ fex sanguinis subsidens est, sicca, nigra, acida est: & de præternaturali, quæ humor adustus ab exustione sanguinis, Melancholiæ naturalis, aut bilis flavæ exortus est. Et utramq́ libidinē provitare credibile est, cum eo calore instructa sit, qui flatus excitare queat, qui debilis esse debet, ut elevet vapores, non dissolvat. Unde de Melancholiâ naturali non id negandum cum Pet. Aponensi, alijsq́, quòd humor frigidus sit. Comparatè enim id dictum, respectu Melancholiæ adustæ, quæ calidior, acrior, & mordax est: Non absolutè, quasi nihil caloris obtineret. Tantū enim obtinet, quantus flatibus ciendis sufficiens est. Ita quædam animalia Melancholica frigidæ naturæ libidinosissima esse scimus, ut mulos & asinos, non obstante frigiditate Naturæ. De quo fortassè pluribus alibi. Similiter, qui cibis acribus & flatulentis utuntur, salaciores evadunt:

eoq́

eoq́ magis, ſi bilis ex aduſtione acris ac ſalſa evaſerit. Unde fortè Poëtis fingendi argumentum ſumptum, Venerem ex Spumâ maris *prognatam. Ita leporem libidoniſſimum ajunt, & maſculâ etiam Venere ex omnibus beſtiis turgere, quia melancholici ſucci animal eſt. Auſtrales etiam Veneri addictiores eſſe ſeptentrionalibus, quod atrâ bile pleni ſint. Unde* Ptolemæus in *Africâ Venerem potiſſimùm coli, ac ſcorpionis ſidus, quod ad pudenda pertinet, Africæ præeſſe tradit.*

25. *6.* Cur azymo pane utentes corda & hepata parva nonnullis habere exiſtimantur? Rhaſis *ea ſententia eſt* l. 1. aphor. ap. 46. Vel *quia azymus alimentum corpori non ſatis laudabile miniſtrat, ſed viſcidum & nauſeabundum,* V. t. 21. 22. *Ex ſucco autem non ſatis alimentoſo viſcera non ſatis ad nutricationem trahere, & ſic attenuatione infeſtari, exiliaq́ fieri nihil mirum eſt. Nam cibi ſucculenti vegetum nutrimentum & accretionem partibus largiuntur. Ex adverſo exſucci & emarcidi marcorem, attenuationem, & decretionem:* Vel *quia nomine cordis & hepatis non ipſa viſcerum ſubſtantia intelligenda: ſed ſanguis venoſus & arterioſus in iſtis viſceribus elaboratus, cujus exigua quantitas in corporibus debilibus & tenuibus generatur, qualia ſunt ea, quæ pane azymo, viſcido, & lentoſo, nutriuntur. Et ſic corda ac jecora parva habere dictum, quia per id nutrimentum parum ſpiritus & ſanguinis arterioſi generari poteſt, qui aliàs in corde & jecore elaborari & ab illis subminiſtrari ſolet:* Vel *quia cordis voce per metonymiam confidentiam notavit, quæ à corde oriri ſolet. Et parvo corde puſillanimitatem intellexit eorum, qui azymo nutriuntur. Generat enim ille ſuccum craſſum, viſcidum, qui melancholicum & frigidum ſanguinem adauget, ex quo torpor, triſtitia, & timiditas conſequi ſolent: Et jecur parvũ in illis dixit comparatione ad lienem habitâ. Ex copiâ enim humoris melancholici, quem azymus producit & auget, farcitur.*

ac intumeſcit lien, qui melancholici humoris trahe & ſedes eſt: Vnde quantum accedit lieni, tantum decedit cæteris viſceribus, ſecundùm illud Medicorum: Ubi lien tumeſcit, partes omnes tabeſcunt. *Quomodo & Metaphoricè urbem aliquam cum detrimẽto cæterarum urbium vel totius regionis accreſcentem lieni comparamus, quòd ea accreſcente cætera membra tabeſcant. Ita Londinum Angliæ lienem ajunt, & Conſtantinopolim nuditate omnium civitatum conſtructam fuiſſe* Hieronymus *ſcripſit. De quo* Lanſius Or. c. Brit. *videatur.*

26. *Ita panis azymus* Veteris Teſtamenti *fuit:* Novi Teſtam: *eſt panis Euchariſticus in Cœna adminiſtratione quibuſdam Eccleſijs uſitatus, qui communio corporis Chriſti in uſu Cœnæ eſt, & memoriale mortis Domini, ut eo medio ad vitam æternam enutriamur & obſignemur. De hoc quæritur* 1. An verus legitimuſq; panis ſit, adeoq; rectè vice panis in diſtributione Cœnæ à nobis adhibeatur? *Hoc pertinacisſimè quidam Reformatorum negant, & in noſtras placentulas Orbiculares acriter invehuntur, ac immanibus convitijs rem gerunt.* Montanus c. D. Behm p. 35. 36. ſeq. *ſpumas, nebulas panis, appellat, variaſq; earum ſimilitudines quærit. Spuma ſpeciem rei ſingularis & ſolidæ habet, & eſt vanisſima: ſupernatat liquoribus per agitationem & fex ac excrementum quiddam eſt: ad paſcendum eſt inutilis, & in Phyſicis uſus ejus nullus. Eadem in oblatas noſtras quadrare. Nebula ardorem ſolis cohibet, arentes fruges humectat, & recreat: Idem nobis ex falſâ perſvaſione ſpiritualiter præſtare oblatas. Nebula abſcondit hominem, totos ſæpè exercitus: vapor craſſus terræ circumfuſus, tenebras inducens, eſt, opponitur ſerenitati, eamq; obfuſcat: Similia Theologicè oblatas agere. Mitto cætera calumnijs & convitijs referta. Collocutores* Berlinenſes in colloquijs litt: b. d. f. i. *alibiq;*, Salo. Finck. p. 1. ſpec. Sacram. p. 20. 54. Heidfeldius in Sphynge

c. 21.

c. 21. Anatomia Marpurgenſis p 97 98. Zepperus de Sacram: p. 485. 487. Naum p. 18. d. Coen. *in conviciando pane noſtro ſatis induſtrios ſe præſtant. Præter ſpumas, umbras, nebulas, cruſtulæ chartaceæ, cruſtulum farinaceū, hoſtiæ nummulariæ, lentores viſcoſi, farinacea folia,* Nießpfäffige Päbſtiſche Nießhoſtien/ plätzlein/ runde ſpiegelplätzlein/ zähe kleberhafftige blätlein/ papierküchlein/ witzküchlein/ brodtloſe Pfaffenküchlein/ pfenningsbrodtlein/ *& ſimilia, audiunt. Similis conviciorum farrago apud plures. Quaſi guttam unam alicui vini ob paucitatem ſpumam, nebulam, umbram vini, appellare per contemptum liceret.*

27. Johannes Münſterus *Aug. Confeſſioni ſe ſocium, & aſſeclas fidei membra profeſſus,* varijs in ſcriptis ſatis acerbè *in panes noſtros debacchatur. In* Cane latrant. d. Coen p. 53. 54. *ſequentia habebis.* Wie die Oſtien ein falſch new erfundenes/ vnkräfftiges ſchaumbrodt / vnnd nicht Pflantzen des Himmliſchen Vaters/ Matt. 15. v. 13 ſondern des Bapſts ſeyn: Alſo auch der Chriſtus/ welcher in vnter/ mit/ vnd neben denſelben Oſtien weſentlich vnd leiblich an allen orten/ da die Meſſe gethan/ vnd ſie gereicht werden / zugegen ſein/ vnd von guten vnd böſen mündlich geſſen werden ſoll/ ein vnkräfftiger/ erdichteter/ falſcher Chriſtus/ vnd nicht ein Sohn des Vaters, ſondern des Pabſts vnd Ubiquiſten Hirngötz iſt Der Ubiquitiſten Chriſtus bricht die Hoſtien nicht mit ſeinen Händen: Ja er hat kein Brodt zubrechen. *Non enim nullæ ſunt qualitates.* Wann man den ſachen anders nicht rahten/ vnd kein Brodt haben könte/ ſo hette es wol ein ſchein mit den Oſtien: Aber jetzt iſt es nicht nohtig/ daß man den Päpſtlern nachlauffe/ Oſtien zu kauffen. Der Ubiquitiſten Chriſtus laſſet in ſtat des Brods Schaumbrod vnd Oſtien außtheilen. Die Oſtien ſeynd ein außerleſen Kenn- vnd Feldzeichen des falſchen/ newen/ vnd

unrechten Christi des Papsts vnd Ubiquitisten. Vor allen andern hat man die geringere Kennzeichen/ als Weyhwasser/ Palmen/ Kertzen/ (vnnd *respectivè* Meßgewand/ die doch viel Ubiquitisten, vnd die zu O ß abruck auch noch gebrauchen/) Kreutzgänge/ Fahnen/ Ablaßbrieffe/ Kappen/ Platten/ vnd des Vngezieffers mehr/ gantz vnd gar als des Teuffels gestanck außgerottet/ vnd nicht billigen können: Wie kan man das allerhöchste vnd deutlichste Feldtzeichen des Anti Christs/ nemlich die Ostien/ darauff das gantze Papsthumb stehet/ bey richtigen Christen dulden/ zulassen vnd beschönen? Auß der Ostien als dem rechten Kenn- vnd Feldzeichen des newen vnd falschen Christi ist nie nichts gutes/ sondern Jammer vnd Hertzleid in der Christenheit entstanden/ welches nicht allein/ der augenschein in der Religion. sondern auch leiblicher zugefügter schad vnd mörderey außweiset. Wie die Papisten vnd Ubiquitisten ein schaum- oder schmeltzbrodt erfunden: Also haben sie auch ein zerschmeltzen der Hostien auff der Zungen erdacht. Die Hostien werden etwa daheim von einem Manne oder alten Weibe vnflätig gnug/ auch mehrentheils in der München Clöstern zubereitet/ vnd vielmahl mit Hundefett/ auff daß sie auß dem Kucheisen kommen können/ geschmieret. Pag. 15. Wo ein falsch Brod/ vnd ein falscher Christus ist/ da ist auch ein vermeint vnd falsch Abendmahl. Wie die Päpstler auß new erfundenem falschen Schaumbrodt/ welches sie Ostien nennen/ einen newen vnd falschen Christum gezimmert vnd gemacht haben: Also haben die Ubiquitisten eben dasselbe Götzen vnd Schaumbrodt mit vnterlassung der Heiligen Brodtbrechung behalten/ vnd in oder vnter dem falschen vnd Schaumbrodt auch einen zum Götzen/ so der wahre Christus auß dem Saamen Davids nicht ist/ dargeschoben/ vnd
die

die armen Leute damit betrogen. *Similia apud eundem im* Bericht p. 52. 62. 63. Apologiâ, Poſtillâ, p. 1. p. 476. *aliisq́ locis invenias. Reformatus se jactant quidam* Socinianorum, *iisdem placentulas istas panes esse negantes. Ut* Smalcius c. D. Frantz. d. 12. c. 1. c. Stegmannus in probâ, c. 4. p. 265. *Nonnulli* Roſæcrucianorum, in Sylloge, *an hostia verus & cibarius panis, Hanoviæ An. 1618. editâ.*

28. *Equidem in bivio hic me video, quantum ad Reformatos, detonantibus quibusdam in Christum, & panem Cœnæ nostrum, corporis Christi communicationem: aliis nos fratres in Christo esse, ac in fidei fundamento planissime unum esse, suaviter commentantibus, fraternitatem spiritualem flagitantib. ut decoram, postulantib. ut æquam, persuadentibus ut his temporibus justam ac necessariam. Hoc Irenica* Palatinorum, Junij. Parei, Martyris, Benbellonæ, Crocij, Steinij, Bergij, Munſteri, *supra cæteros in panem nostrum debacchati, ostendunt. Sed quî fraternitas spiritualis cum* tàm gravi panis Chriſtiq; noſtri *insectatione constiterit, difficulter quis videre queat? Et ego longè secius de nobis sentiendum scribendumq́ existimo. Nam si nobis ex vero talis Cœna panis & Christus, nec vera nobis Cœna, nec verus Cœnæ usus, nec verum Christi corpus, nec verus Christus, nec verum fidei fundamen, quod unicus Christus, nec in Cœnâ vera corporis Christi communicatio, consequenter nec vera beneficia per eam nobis obsignanda ulla fuerint. Cum quib. ut fraternitatem spiritualem scientes volentesq́ ineamus, per Conscientiam fieri nunquam concedemus, & abesse â nobis Christus faciet. Sed* iracundiores *quidam Reformatorum ita in nos, quibus pro corde non pepo, sed zelus in dissentientes datus: Non omnes, aut potiores? Et* Munſterum *in illis locem, quorum animus totus in fermento in hoc scribendi genere. Nec professione Theologus ille, nec Theologicis unquam ex officio operatus, nec in sortem*

eam liquidò assertus, nec scibilium Theologicorum omnium exactè gnarus fuit. Quo pacto ut hic respondeam, hypothesibus suis in Keckermannum & Rennecherum *jactis facem praelucet* Tossanus in Relat. d. Colloq. Anglico, p.56. *Et ex propriis hypothesibus, quas alibi latiùs deducam, omnia in mitius, ubi licet, non deterius interpretari, vulnera Ecclesiae sanare, non exasperare, iracundiae ac furori scriptorum cedere aut ignoscere, authoritates humanas universas in Theologicis abolere, non in illis contendere, pro Christiano esse existimem. In pacem Christianarum Ecclesiarum conferre paratus, quidquid in me conferre DEus dignatus fuerit. Hic a. ut in mitius duriora emolliam, mitiore quorundam ex ipsis Reformatis sententiâ moveor. Quippe moderatiores quidam in illis, & quibus virulentia ista fortè non ad salivam.*

AUCTARIUM.

AD c.31. sect.1. *haec adjici possunt. De Iudaeorum Convivijs in sepulturis Confer* Jerem.16.v.7. Ezech.24.v.22. *Videtur apud Iudaeos panis aliusvè cibus in sacrificijs pro mortuis appositus, ex* Syrac 30.v.18. & Baruch. 6. v.26. *Sed* in primo *comparatio tantùm ab infructuoso & inutili est, non mos Iudaeorum recensetur. Nec pro sacrificio, sed edulio mortuo cibus apponi innuitur. Et si mos fuit, non praecisè laudatur ille, & ut imitādus proponitur: Sed ex κακοζηλία gentiliū ortus apud Christianos magis improbandus est.* In secundo τὸ δῶρον *Graecis etiam palmam notat, Ut sensus: Idolis tanquam mortuis, palmas adhibent, ut nempe collapsa erigant. Adeò seipsa juvare nequeunt. Sic apud* Hesiodum δεκάδωρον ἀμάξη, *Curru 10. Palmorum.*



